

גליון
באר
הבדשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ויגש

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ויגש

- א שמני אלוקים - הכל בידי שמים
- ג סמא דיסורי קבילי - רפואת היסורים לקבלם באהבה ובאמונה שהכל לטובה
- ז אנכי ארד עמך - הקב"ה אתנו בתוך החשיכה
- ט מדוע פניך - ע"י האמונה יאירו פניו של אדם תמיד
- ט ויגש אליו - תפילה מתוך התעוררות הלב וקרבת אלוקים
- י אעלך גם עלה - התעלות הבאה על ידי העמידה בנסיונות
- יב ותחי רוח - לחיות עם תכלית טוב
- יג לא כהתה עין האחוזה - על ידי מחלוקת מאבדים פרנסה ובמעלת האחדות
- יד אל תרגזו - להתרחק מן הכעס
- טו צום העשירי - התעוררות לקראת צום עשרה בטבת

פרשת ויגש

שמני אלוקים – הכל בידי שמים

בפרשתן (מה ט-ז), 'מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלוקים לאדון לכל מצרים... ויבואו ארץ כנען אל יעקב אביהם, ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים, ויפג לבו כי לא האמין להם, וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דיבר אליהם וכו' ותחי רוח יעקב אביהם'. ולכאורה צריך ביאור, מדוע מתחילה לא האמין להם ולבסוף האמין. ואמרו קמאי לבאר לפי דיוק הפסוקים, כי יוסף עצמו ייחס כל גדולתו אך ורק לבורא עולם, כדכתיב שמני אלוקים לאדון, אך אחיו באו ואמרו ליעקב אביהם 'וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים', כשמוע יעקב כי בן - ויפג לבו, כי לא האמין להם, דהיינו שלא האמין להם שה' מושל' אשר הם מצאו הוא בנו יוסף, שהרי יוסף לעולם לא יתלה את הגדולה בעצמו, לומר שהוא המושל והאדון, אמנם רק לאחר ש'וידברו אליו את כל דברי יוסף', שהוסיפו לומר לו את כל מה שאמר להם - שהקב"ה שמו לאדון, והעלהו למשול בכל הארץ, או אז ותחי רוח יעקב אביהם, כי על ידי

דיבורי אמונה אלו נוכח לראות שאכן בנו יוסף חי, והוא שלם באמונתו הקדושה (בעי"ז איתא מהרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע).

וזוהו יסוד האמונה לדעת ש'הכל בידי שמים', ותחילה מלתלות את ההצלחה בכוחו ובעוצם ידו, אלא כל שפע הפרנסה וכל הקורות עמו הוא כפי הנקצב לו מלעילא וכמו שנגזר עליו, ואין לאל ידו לשנות אפילו כמלוא נימה מאשר נקבע בן במרומים.

ובך היה אומר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע בשם אביו הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע על הא דכתיב בפרשתן (מה כד) 'אל תרגו בדרך', וברש"י, 'אל תפסיעו פסיעה גסה', שהנה יוסף עצמו אמר להם 'מהרו ועלו אל אבי' (פסוק ט), כי מצד 'כיבוד אב' היה עליהם להודרו לבשר לאביהם בשורה טובה כי עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים [וכמו שכתב ה'ספורנו' 'מהרו - כדי שלא יצטער יותר', אך מ"מ אין להם למהר מהירות יתירה מבוהלת ומטורפת, כי היא לא תועיל להם מאומה, ולא יוכלון להקדים את הבשורה אפילו רגע

א. בפרשתן (מו לג-לד) 'והיה כי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם, ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו', וביאר בזה גאון אחד שליט"א באופן נפלא ומתוק, על פי המסופר שפעם פגש הגאון ה'בית הלוי' זצ"ל את אחד מתלמידיו משכבר הימים וישאלהו 'מה עיסוקו של מר ומה הוא עושה', ויען התלמיד שהוא עוסק בעשיית הצוקע"ר. אחר ששילשו שאלתם ותשובתם נענה ה'בית הלוי' ושאלו מה מעשיו, ושוב ענה שעוסק בעשיית הצוקע"ר. אלא לך יש חסרון בהבנתם של דברים. כי אילו שאלתי מה הקב"ה עושה עמך היה לך לענות בסיפורי הפרנסה הבאים לאדם מן השמים. אבל מכיוון ששאלתיך מה אתה עושה עליך לענות בעסקי 'יראת שמים', כאומרם (ברכות לג) 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'.

ועפי"ז יש לבאר פסוקים אלו 'כי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם', כי יוסף חשש, שכשפרעה ישאל את אחיו מה הם עושים, יענה כל אחד מהם, באיזו מדריגה הוא עומד בתורה ועבודת ה'... (שהרי לפי האמור רק זה נחשב 'מעשיהם') לזה אמר להם, שעליהם לענות 'אנשי מקנה היו עבדיך', כי פרעה אינו מבין כנ"ל, ואין כוונתו אלא למעשיכם הגשמיים... ואפ"ה, כשאמרו כן לפרעה - כמו שנצטוו מפי יוסף, ראה פרעה שאין דבריהם אלא מן השפה ולחוץ - מחמת שנצטוו לענות כן, כשמוע פרעה את דבריהם, וכן את ה'מוסר דרשה' שאמר לו יעקב אביהם 'מעט ורעים היו ימי חייו ולא השיגו...! כשהוא מתלונן על מדריגתו הנמוכה בעבודת ה', מיד אמר פרעה ליוסף 'אביך ואחיך באו אליך', אליך ולא אלי, כי אני לא הבנתי אותם והם לא הבינו אותי (אין לי שפה משותפת איתם).

ב. כתב הרה"ק ה'שפת אמת' מבערז'אן זי"ע (פרשת נח), וז"ל, והנה קבלה בידינו שאליהו הנביא שכיח ביומא דשוקא (עיין תענית כב)... שבני אדם טרודים מאד על המחיה ועל הכלכלה, וקשה להתיישב ולצמצם הדעת, להאמין בהשגחתו יתברך תמיד להווה ולחיות ולקיים הטבע כרצונו, על כן, אליהו הולך בשוק כדי לעורר לבות בני אדם על זה, עכ"ל. כלומר לעוררם שיזכרו שלא במעשים יגבר חיל, רק הכל אמר ה' שיבוא אליהם.

באר הפרשה - פרשת ויגש

אחד מלפני הזמן המיועד לה מן השמים, כי הצער שאם יודרוו כאן יתר על המידה יארע להם תקלות והעגמת נפש נקבע במדויק מתי יבוא ומתי יעלם, ומניעות במקום אחר וכיו"ב (הובא ליקושי יהודה החדש)⁷. לא פחות ולא יותר, וממילא לא ירוויחו מאומה וללמד בא על כל עסקי ההשתדלות, שאף שמחויב מהמהירות שיפסעו פסיעה גסה למהר להגיד לאביהם האדם להשתדל לפרנסתו ולשאר צרכי הגוף, אף לא

ג. ביסוד זה ביאר הרה"ק הישמח ישראל זי"ע (אות ב) הא דכתיב בפרשתן (מה ד) ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה, ופירש רש"י, 'ראה אותם נסוגים לאחור, אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול' (ומקורו בב"ר צג ח), והקשו הראשונים מה ראייה יש במילתו שהוא אכן אחיהם יוסף, שהלא יתכן שאין זה אלא 'ערבי מהול' או 'גבעוני מהול', שהרי גם הם מלין את עצמם.

אלא שכבר אמרו חז"ל (בר"ר נג יד) 'אמר רבי בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם, מן הכא (לעיל כא יט) ויפקח אלוקים את עיניה', ומבאר הישמח ישראל, כי מכאן למדנו, שלפעמים תר האדם ומחפש אחר איזה 'אבדה' שאבדה לו ולבסוף ימצא שהחפץ מונח זה זמן רב לצדו ממש, וכיו"ב בכל ענין שהאדם ממתין על הישועה, פעמים רבות ימצא שהכל היה מוכן לפניו ממש, אלא שהבורא כיסה את עיניו שלא יראנו [וכאשר שמעתי מאחד מתושבי בני ברק יצ"ו אשר חיפש זמן הרבה אחר 'אבידתו', ואף נסע לשם כך עד לארץ רחוקה, כשהוא מפליג לעיר מאנטריאול שבקאנאדא, סוף דבר שנעשה חתן אצל השכן הגר באותו בניין בו מתגוררים הוריו...], וזאת, כי מן השמים נגזר עליו צער לזמן מסויים, על כן לא היה בידו לראות את הישועה, אמנם באותו הרגע שנסתיימה 'קצבת צערו', תיכף ומיד נפקחו עיניו, ומעתה יראה מיד את אשר חיפש.

עפ"י יתבאר, כי כך אמר יוסף הצדיק לאחיו, התבוננו היטב בכל אשר עבר עליכם מאותו היום שדרכה כף רגלכם בארץ מצרים, כי הנה, מכרתם את אחיכם ולאחר זמן החילותם להצטער על כך (כמבואר במדרש), וכל כך גברה ה'חרטה והצער' שהיה לכם ממכירתם עד שהייתם מוכנים לשלם כל הון דעלמא להחזירני אל אבינו הקדוש, ואף פעולות שונות ומשונות עשיתם עבור כך - נפרדתם איש מאחיו בכניסתכם מצרימה לילך כל אחד בשער אחר מעשרת שערי הארץ וכו', ואילו כאשר פגשתם בי פנים בפנים בשעה שכל העולם ידעו ש'עבד יצא מבית האסורים' למלוך על מצרים, אפילו הכי לא העליתם בדעתכם אפילו בספק ספיקא שמא ה'מלך' אשר אתם עומדים לפניו הוא הוא יוסף אחיכם... ועל כולנה, ננסכו בי כוחות אדירים מן שמיא שאוכל לעצור בעצמי ולהתאפק מלספר לכם ש'האבידה רבתי' עומדת באפכם ואינכם שמים על לב. כל זאת היה רק עד לרגע שנקצב מן השמים, והנה אך בוא יבוא ברינה העת המוכן לכך - הרי 'ולא יכול יוסף להתאפק', ויפקח האלוקים את עיניכם למצוא את אשר כלתה נפשכם למצאו, ולגלות שבאמת זה זמן רב שכבר עמד זה האיש בפניכם... וזה 'והנה עיניכם הרואות' - כי עתה עיניכם כבר רואות, ובעת הזאת אפשר לי להראותכם שהנני מהול, כי עד עתה - כל זמן שלא נפקחו עיניכם הייתם אומרים ש'ערבי מהול' עומד בפניכם, ורק עתה משהגיעה שעת ההתגלות, הנכם מאמינים לי אפילו בסימן זה.

ד. הוסיף הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע לספר בעניין זה מה ששמע מהחסיד המופלג רבי בן ציון אסטראווער זצוק"ל מעשה אשר הוא היה עד לה, באחד הימים כאשר ישבו החסידים בבית המדרש ב'קאצק' והגו בתורה כמנהגם דבר יום ביומו, והנה פתח הרה"ק השרף זי"ע את הדלת ויען ויאמר לחסידיו - 'בער'קע דארף רחמי שמים' (בער'קע זקוק לרחמי שמים מרובים), בער'קע זה היה בעלה של הגבירה המפורסמת תמר'ל, אשר בעשירותה סייעה רבות להרבה מצדיקי פולין, ביניהם הרה"ק הרבי רבי בונם זי"ע ועוד, כשמוע החסידים את דברי הרבי, שכרו מיד עגלה והחישו פעמיהם אל עיר הבירה 'ווארשא', להזכיר לטובה את בער'קע אצל ה'חידושי הרי"ם' זי"ע ויתר שרפי מעלה - שיעוררו רחמים בעד החולה... אך יצא יצאו את פני העיר ואחד מאופני (גלגל) העגלה נשבר, אמנם הם לא אמרו נואש באמרם שאין זה אלא מניעה וניסיון מן שמיא לכן תיקנו את ה'אופן' והמשיכו בנסיעתם, עודם בדרך והנה נפל אחד הסוסים על משמרתו ומת, שוב לא נמנעו החסידים מלהמשיך בדרכם לעורר רחמים על אותו חולה, אך לבסוף הוכרחו לעמוד ממרוצת נסיעתם שכן בהגיעם לעיר סאקרנאוויץ נפל אחד מבני החבורה נפל למשכב כ'חולה מסוכן', ושהו שם עד אשר יבריא החולה וישובו אליו כוחותיו שיוכל להמשיך ב'מסע', ואכן, כעבור ימים אחדים החל החולה להרגיש בטוב, או אז המשיכו החסידים בדרכם... אך בהתקרבתם לעיר פראגא שבפרברי ווארשא הבינו שכבר איחרו את המועד, שכן בני העיר כבר שבו מ'הלוותו' של בער'קע.

סמא דיסורי קבילי - רפואת היסורים לקבלם באהבה ובאמונה שהכל לטובה

בפרשתן (מו ו-ז), 'ויבואו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו, בניו ובני בניו אתו, בנותיו ובנות בנותיו וכל זרעו הביא אתו מצרימה'. ומבאר ה'אור החיים' הק' (ר"ה בניו) מדוע חילק הכתוב בין בניו ובנותיו בתיבת 'אתו', כי יש מהם שבאו מרצונם מצרימה לקבל גזירת מלך בלב שלם, ויש מהם שהיו חוככים בדעתם להתעכב מרדת לבור הברזל, וציין הכתוב מי ומי החולכים לפרוע שטר חוב הגלות מרצונם, ואלו הם, בניו ובני בניו אתו, פירוש, אלו (הזכרים) לא הוצרך להביאם, אלא הם בעצמם באו אתו בדומה לו - כמו שיעקב עצמו ירד מצרימה מיד כשנצטווה על כך, ללא כל שאלות וספיקות, כך גם הם, ואילו את הבנות הביא אתו מצרימה (מאחר שלא קיבלו באהבה את הגזירה לירד למצרים).

ומבאר ה'אור החיים', שמטעם זה המתין הקב"ה מלהתחיל את 'שעבוד מצרים' רק לאחר מיתת כל בני יעקב, ולא המתין על מות הבנות, כי

ירבה בהשתדלות יתר על המידה 'בכמות ובאיכות' (וימחר ברגליו אבל לא בראשו...).

וה'עצה' לפרנסה אינה בריבוי ההשתדלות, אלא בדברי הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע על הא דכתיב בפרשתן (מו יב) 'לחם לפי הטף', וז"ל. אמר אא"ז זצוק"ל, פירוש 'טף' הוא בלשון רז"ל לשון הסתכלות (עי' מגילה יד: ועינהי מיישיפי), והענין הוא, כי העיקר לפרנסה שיהיה האדם צופה ומצפה באמונה ובטחון לשמים. וזהו 'לחם לפי הטף' - לפי ההסתכלות לשמים, ומי שיותר מצפה לשמים יש לו יותר, כי עי"ז יש לו כלי יותר מוכן לקבל השפע. עוד נראה לומר לפי הפירוש הפשוט בתיבת 'טף' כמשמעו, והוא, דהנה כתיב (תהילים נה כג) 'השלך על ה' והוא יכלכלך', היינו כמו התינוק שאינו הואג כלל על מזונותיו, רק משליך כל יהבו ומשאו על אביו ואמו, כך השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. זהו ויכלכל... לחם לפי הטף - היינו לפי הנהגת הטף, היינו לפי הערך שהוא משליך יהבו על אביו שבשמים, כך והוא יכלכלך, עכ"ל.

ואמר הרה"ח ר' בן ציון, שאחר מעשה זה היו אומרים ב'קאצק' - הנה ראינו כאן מופת גדול ורוח הקודש גלויה של הרבי, שידע אל נכון שבער'קע נחלה וזקוק הוא לרחמי שמים מרובים, אך יותר מזה ראינו כאן - 'מופת גדול בהרבה) של הקב"ה' כביכול, בהראותו לנו שאם כך נגזרה הגזירה שלא יהא ביד 'יושבי הארץ' להרעיש עולמות לרפואתו...

ה. מעשה במשפחה אחת שעוני ומחסור שלטו בביתם שלטון ללא מיצרים, פעם אחת שלחה האם את בנה בן שבע שנים, לחנות הפירות והירקות, לקנות מעט ירקות, אחד אחד מכל מין להחיות נפשות בני ביתה העטופים ברעב, משהגיע הבן לחנות מצא שם שוכנים אחר כבוד אגוזים מתוקים (מסוכרים) הערבים לחיך כל אדם ובפרט לתינוקות של בית רבן, והיו עיניו כלות מהביט בהם ואין לאל ידו לקחת מהם כי 'תם הכסף', המוכר שראה את כל המחזה נכמרו רחמיו, ואמר לילד קח מהם ככל אוות נפשך, אולם הילד מיאן ולא לקח מאומה, חזר המוכר והפציר בו קח ככל אשר תרצה, אך הילד קמץ ידיו, עד שנטל המוכר מלא חפניו מהפרי המתוק ומילא את השק, כשחזר אל הבית שאלתו אמו מניין לו אגוזים יקרים אלו, סיפר הנער כל מה שאירע בחנות, תמהה האם, בני יקירי מדוע לא הסכמת לקחת, נענה הילד בתמימות ואמר, הן נער קטן אנוכי, ידיי קטנות המה וגם אם אטול אגוזים בשתי הידיים לא ייכנסו בהם הרבה, על כן רציתי שהמוכר אשר ידיו גדולות ורחבות ימלא שקי בעצמו.

ובזה מבארים מה שאומרים בברכת המזון 'ונא אל תצריכנו ה' אלוקינו לא לידי מתנת בשר ודם כי אם לידך הרחבה המלאה והפתוחה', כלומר שלא ניקח בידינו הקטנות אלא הקב"ה ימלא לנו במלוא חפניו הגדולות והפתוחות... והבוטח בה' ומשליך עליו יהבו - הקב"ה מכלכלו בידו הרחבה והמלאה...

ואם נתבונן במעשה זה נבין כי לא נתן המוכר בעין יפה כל כך אלא מפני שראה את עיני הילד 'היוצאים מחוריהם' מרוב השתוקקות... כך אם נישא עין למרומים, ועל דרך שאומרים ב'נשמת' וכל עין לך תצפה - כך נזכה שיתעוררו רחמי השי"ת עלינו למלא כל משאלותינו ומחסורנו.

ו. ובזה ביאר הרה"ק ה'אגרא דכלה' זי"ע (ד"ה ויקם) מקראי הקודש האמורים בעניין, דכתיב (מו א-ו) 'ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע וגו', ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה וגו', אנכי הא-ל אלוקי אביך אל תירא מרדה מצרימה וגו', ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות אשר

באר הפרשה - פרשת ויגש

דברי יהודה ליוסף 'אדוני שאל את עבדיו' וכו', שלכאורה אין בהם שום טענה מחודשת יותר ממה שכבר נאמר לעיל בפר' מקץ, ומדוע חשב יהודה שיצליח בדברים אלו לעורר רחמי יוסף עליהם, ועוד תמהו, מה באמת גרם לשנות לבו של יוסף עד שלא היה יכול להתאפק.

ומבאר ה'שפת אמת', כי אכן יהודה לא בא לחדש כלום במענותיו אל יוסף, אלא רק סידר וחזר לעצמו כל השתלשלות המאורע, ולהחזיר אל לבו כי הכל נתגלגל ברצון ה', ולקבל הנהגתו ית' בשמחה, שאם כך הוא רצונו שמע מינה שכך הוא הטוב והישר ביותר שצריך להיות, ואכן מיד שקיבל על עצמו את הנהגת הבורא ית' נסתלקו כל הדינים ונצמחה הישועה. וכתב בזה"ל, וזה עצה בכל שעה צר והסתרת פנים

איתא בגמרא (ברכות סב.) 'סמא דיסורי קבילי', פירושו, שקבלת הייסורים באהבה ושמחה הוא סם המרפא לייסורים, ומכיוון שבני יעקב קיבלו את הגזירה באהבה לכן פקע מהם 'צער השעבוד', משא"כ על מיתת יוכבד וסרח בת אשר - שגם היו מיורדי מצרים, לא המתינו, מכיוון שלא ירדו מרצונם לסבול את עול השעבוד. מכאן ילמד כל אחד לקבל בשמחה ואהבה את כל הבא עליו, לדעת שכל עניניו מהודים וקצובים ממעל, וכך יהיה לו 'סמי דיסורא קבילי', שיתרפא ויוושע מצרתו, ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח.

בדברים האלו ביאר גם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע במה שנאמר בריש הפרשה 'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני' וגו', שכבר עמדו המפרשים לבאר כל

שלח פרעה לשאת אתו וכו', ויבואו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו', והדברים צריכים ביאור, א. מדוע בתחילה נאמר ויסע ישראל, ובהמשך שינה הכתוב לומר ויקם יעקב מבאר שבע. ב. מפני מה בנסיעתו לבאר שבע לא נזכר שנסע בעגלות אשר שלח פרעה, ורק כשקם משם לרדת מצרימה נאמר להדיא שהיה זה בעגלות אשר שלח פרעה. ג. מהו שאמר הכתוב 'ויבואו מצרימה', והרי רק התחילו את הדרך לרדת למצרים ועדיין לא הגיעו לשם, וכמו שנאמר להלן (פסוק כח-כט) עניין ביאתו לארץ גושן.

אלא שבתחילה לא ידע יעקב האם רצונו השי"ת שירד עתה למצרים, ועל כן עדיין לא קיבל עליו עול הגלות, אלא נסע לבאר שבע שם נתגלה אליו ה' במראות הלילה ואמר לו שירד למצרים, ומיד ויקם יעקב מבאר שבע, וכלשונו 'ויקם' - בזריזות, כיון שראה שזה רצון קונו קיבל עליו את עול הגלות, ורק עכשיו נכנס לעגלות אשר שלח פרעה, לסימן שנכנס תחת עולו, ומשום כך נאמר ויבואו מצרימה - כי תיכף בכניסתו לעגלות ששלח פרעה נחשב שבאו למצרים 'כאשר קבלו עליהם באהבה בגזירת הבורא עליהם'.

ז. מסופר על הרה"ק רבי יוסף מאיר ממאכניווקא זי"ע, שבינקותו בהיותו כבן שש נכנס פעם אל זקנו הקדוש הרה"ק רבי יצחק מסקווירא זי"ע, וזקנו שאלו על מעשיו באותו היום, ענה הנכד, היום הלכתי לבקר ב'שוק הבהמות', כי שמעתי אומרים שאליהו הנביא נמצא שם וגבר חפצי ורצוני לראותו. אמנם, חיפשתי בכל השוק ואף עליתי על עמוד גבוה, ובכל זאת לא עלתה בידי לראותו, רק 'מוסר' אחד לקחתי משם, כי ראיתי שבעלי השוורים קושרים אותם בעת העמדתם למכירה, והנה, אלו שאינם נכנעים תחת המוכר ומנסים בכל כוחם להישמט, הרי הם נחבלים בחבלות יתירות ומכות שלא לצורך, שהרי בעל הבית אינו נמלך עליהם שלא למוכרם, וכל ה'רווח' שלהם הוא חבלות בגופם עד זוב דם ותו לא מידי, לעומתם השוורים שמסרו והכניעו עצמם נשארו בשלימות ובריאות גופם, ועוברים בשלוות הנפש לבעליהם החדשים, אשרם טוב להם, ומזה למדתי, שהמתעקש בעת שצרה נוחתת לפתחו, ואינו מקבלה באהבה ובהכנעה, בזה הוא נחבל יותר ויותר, אך אם מקבל את הכל באהבה, באמונה שהכל מאתו יתברך, אזי תקדמנו ברכות טוב, ויינצל מכל המכות היתרות. כשמוע הרה"ק מסקווירא דברים אלו יוצאים מפי נכדו, אמר לו - בני, אם זאת למדת שם ברור לי שאף שאתה לא זכית לראות את אליהו הנביא, מכל מקום הוא ראה אותך.

וכבר אמר הרה"ק מקאברין זי"ע, הנה שגור בפי העולם, לומר בכל עת מצא 'אז ס'גייט נישט ווי ס'ווילט זיך, דארף מען וועלן ווי ס'גייט', (כשרואה האדם שאין מהלך חייו מתנהל כמו שעלה ברצונו, עליו לרצות ולהסכים לאשר קורה עמו במציאות), אך אני אומר, שההיפך הוא הנכון - 'אז ווילט זיך ווי ס'גייט, גייט ווי ס'ווילט זיך', (כשיכנע האדם אל בוראו ויסיים בשמחה להנהגת הבורא אתו, כבר יעשה הבורא שחייו יתנהלו כרצונו ומחשבתו אשר חשב ורצה), דעל ידי התחזקותו באמונה פשוטה ותמימה יוכל לשדד מערכות הטבע לטובה ולברכה, זוהי כוחה של אמונה בהשי"ת.

הוא המשלים לכל אחד די מחסורו ברוח או בגשם בראוי לו, הוא השולח רפואה שלמה לכל מכאוב וחולי, הוא הדואג להמציא לכל אחד זיווגו ההגון לו בעתו ובזמנו, וכן בשאר עניינים איש איש כנגעו ומכאובו - ואם לעת עתה אינו נראה כן כנגלה, בהכרח שטובה מרובה שמונה בהנהגת ה' עמו והכל בחשבון משמים ממעל לטוב לו כל הימים, וכמו שאמרו (ירושלמי הוריות ג ד) לטובתי נשברה רגל פרתי. כאשר יכיר בזאת, מעתה, לא יעמיד עצמו לומר אוי לי שכך עלה בגורלי... איני מרוצה בהנהגה פלונית וכדו', אלא יהא נקל בעיניו לקבל באהבה ושמחה את כל הקורות אותו^ט, כי מי הוא פתי שלא לשמוח ב'טובות' הנעשים עמו, ובאופן

לכל איש ישראל, העצה להתבטל לרצון השי"ת, ע"י שמברר האדם אצלו שגם בתוך ההסתר יש חיות מרצון השי"ת. עכ"ל.

וכך אמר הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע על דברי המשנה (ברכות מ.) 'ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא', שהאומר על כל הבא עליו (אף על מה שנראה לו כדינים), הרי זה בדבר ה' - ובוודאי הכל לטובה וברכה, עי"ז יצא ויפטר מכל צרותיו".

ביצד יעשה זאת, ע"י שיזכור ש'בנים אתם לה' אלוקים' (דברים יד א), הוא הזן ומפרנס לכל בניו רחומיו,

ח. סיפר הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע, כי בימי ילדותו לעת 'מלחמת העולם הראשונה', נכנסו ובאו חיילים מצבא הגרמני לבית אביו הרה"ח רבי משה אברהם ברזובסקי זצ"ל הי"ד שבברנוביץ והורו לכל בני הבית לעמוד על יד הקיר כשפניהם אל הכותל ברצותם לירות למוות בכל אחד מהם. רבי משה אברהם ביקש מבנו הג"ר נחום זאב זצ"ל שיביא לו כוס מים בכדי לברך 'שהכל נהיה בדברו', לקח האב את הכוס בידו ובירך בכוונה, והנה נשמע הקול מבחוץ אשר חיילי האויב הרוסי נכנסו לעיר, ויצאו החיילים הגרמניים מהבית בכדי להילחם בחיל רוסייה, ונפשם ניתנה להם לשלל. מיד נשאו כולם עיניהם לאביהם ואמרו לו, הן מופת ואות הראיתנו כעת, ענה להם רבי משה אברהם לא מיניה ולא מקצתיה, אלא כך מקובלנו שאמירת 'שהכל נהיה בדברו' מתוך אמונה תמימה בבורא ית' היא סגולה להמתקת הדינים.

ט. וכמו שמצינו אצל השבטים שכאשר 'נמצא' הגביע באמתחת בנימין מיד קרעו שמלותיהם מרוב צער, ונפלו על פניהם, ועל כולנה גדל כאבו הנוקב והמר של יהודה, וכדבריו אל יוסף 'כי עבדך ערב את הנער', שקיבל על עצמו לאבד ב' עולמות, עולם הזה ועולם הבא אם לא ישיב את בנימין לאביו, והנה ברגע אחד הפסיד את הכל ונפל לבירא עמיקתא. אמנם אילו היו יודעים שהמלך היושב לפניהם אינו אלא יוסף אחיהם פשיטא שלא היו מצטערים ולא קורעים את הבגדים, אלא שהיה הדבר נסתר ומכוסה מעיניהם...

וכך לדידן בכל קושי ונסיון העובר עלינו, אין לנו אלא לפקוח עיניים ולדעת שהכל הוא מהקב"ה, ושוב אין כאן קושי ולא צער...

י. הנה לעיל בפר' מקץ נאמר כאשר גילו השבטים את הכסף שהושב להם בפי אמתחותיהם 'ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה עשה אלוקים לנו' (מב כח), ולכאורה צ"ב מדוע נחרדו איש אל אחיו, ולא היה די ב'ויחרדו' לאמר מה זאת עשה אלוקים לנו - כלומר שחרדו איש איש על עצמו, ומבאר ב'פרדס יוסף' על פי מה שכתב בספר 'משפט צדק' (על תהילים, אות קעח) בשם הגה"ק מהר"ם בנעט זי"ע לבאר לשון הכתוב (ישעיה סא י) 'שוש איש בה' תגל נפשי באלוקי', כי הנה האדם צריך לקבל כל הבא עליו בשמחה, אמנם בעת שפוקדת צרה את אחרים חלילה לו לשמוח שהכל לטובה... אלא צריך להיות מיצר בצרתם של ישראל, ורק כשהצרה מתרגשת עליו אזי מחויב הוא להאמין כי כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד ולהיות בשמחה, וזהו שאמר הכתוב שוש איש אחרים עמי רק בה' - כשזוכה אני למידת הרחמים הנרמזת בשם הוי"ה, וכשיש לי טובה הנגלית והנראית לעין בשר, אכן תגל נפשי - אני לעצמי גם באלוקי, באופן של הנהגת הדינים רח"ל. ועפי"ז מבאר ה'פרדס יוסף' מה שנאמר ויחרדו איש אל אחיו, כי כל אחד קיבל את הצרה שנתרחשה עליו בשמחה מתוך אמונה טהורה שאין רע יורד מן השמים, אך נחרד אל אחיו - אל הרעה אשר באה על אחיו...

בדרך זה ביאר הגה"ק רבי שלמה קלוגער זי"ע (אמרי שפר שמיני) מה שנאמר אחר מיתת נדב ואביהוא 'ויאמר משה אל אהרן ולאעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו וכו' ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה'" (ויקרא י ו), שלכאורה מה עניין זה לזה, ומה שייכות יש בין הסיפא - אחיכם כל בית

באר הפרשה - פרשת ויגש

וכלשונו 'כי כל מצור לאיש ישראל רק לטובה להיות אח"כ יתרון', והיינו שהצרה היא הכנה והכשר לטובה הגדולה העומדת להגיע אליו.

בדברים הללו פירש הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (בד"ה א"י ויזבח) בלשון הכתוב בפרשתן (מו א) 'ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק', כי כמה מיני יסורים יש (עיי"ש, וראה עוד בספרו ש"ש דרוש ג' ב), וכללו של דבר כי הכל לטובתו הנמורה של האדם, פעמים שהם יביאוהו לטובה אחרת, ופעמים יתגלה לו בסופו של דבר שהם עצמם חלק מהטובה", כיו"ב היה כאן אצל יוסף שהמכירה עצמה הייתה ההבאה למצרים למען התמנותו למשנה למלך שם".

ובזה מבאר ה'באר מים חיים' את הפסוק (תהלים ק"ח כא) 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', וצריך ביאור, שהיה לו לומר 'אודך כי הושעתני' כי מה יש

כזה אכן יתמתקו כל הדינים והכל יתהפך לטובה וברכה ב'נגלה' ממש.

וכך פירש הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע במה שנאמר (מה כז) 'וירא את העגלות אשר שלח יוסף, כי רצה יוסף לרמוז ליעקב 'שאל ידאג מהגלות כי כל זה הוא הסיבה לנאולה, כי הרעה הוא הסיבה להטובה', ועל כן שלח לו עגלות שהוא מלשון 'עיגול', וגם 'סיבה' נקראת 'עיגול' (סיכוב), ור"ל שהעגלות הם מרמוזים שהקב"ה מסבב את הנעשה בעולם ומורידו למצרים למען הביא עליו את הטובה הגדולה שבנאולה.

נוראות כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ד ד"ה במדרש) לבאר בלשון הכתוב (מו ד) 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה', שהרי 'גם' הוא לשון ריבוי כנודע, ואמר ה' ליעקב 'גם עלה', כלומר שאחר הירידה יתעלה יותר ממה שהיתה קודם הירידה,

ישראל יבכו לרישא. אלא שכך אמר להם משה רבינו אתם אל תפרעו שערות ראשיכם ואל תקרעו בגדיכם להראות אבלות, כי אתם צריכים לקבל את הדין באהבה ובשמחה, אמנם שאר כל העם צריכים לבכות ולהתאבל על השריפה אשר שרף ה', כי המה אסורים לקבל צרת אחרים בשמחה אלא 'יבכו את השריפה' - הצרה הגדולה הזאת. ומוסיף לפרש את האמור במרדכי היהודי 'דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו' (אסתר י ג), שעבור 'עמו' היה דורש טוב - שיהיה להם טוב הנראה והנגלה, אכן לכל זרעו היה דורש שלום, שמלמד אותם לקבל כל הקורות עימם בשלום ובאהבה.

יא. וכך פירש ה'ספורנו' מה שנאמר (מו ג) 'אנכי הא-ל אלוקי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם, וז"ל, אנכי הקל אלוקי אביך - אני הוא שאמרת לאביך אל תרד מצרימה, אני הוא שאומר אליך אל תירא מרדה מצרימה אתה, וזה כי לגוי גדול אשימך שם, כי אמנם אם היו בניך יושבים פה היו מתחתנים בכנענים ומתערבים עמם אבל במצרים לא יקרה זה כי לא יוכלו המצרים לאכול את העברים לחם, כאמרם רז"ל ויהי שם לגוי מלמד שהיו מצויינים שם. עכ"ל. ובדבריו מבואר הטובה הנצחית שהיתה בירידת בני ישראל למצרים - לשמור על טהרת בני ישראל שלא יתערבו באומות.

יב. שמעתי מעשה נורא מפי הרב יוסף שווארץ שליט"א עובדא דהוה עם אביו הרב אפרים ז"ל, כי לקראת סוף המלחמה כששהה באחת המחנות, הגיעו הרשעים באחד הימים והחלו להפריד את העם חציים לימין וחציים לשמאל, והנה הוא רואה כי את כל העם אשר לא נשאר בהם אלא עור ועצמות שלחו לצד אחד, ואילו אלו שמעט בשר בהם שלחו לצד השני, ר' אפרים שאותות ימי המלחמה נכרו עליו היטב ולא נשאר בגופו בשר כלל חשש שישלחו אותו עם הרזים (דארגע) - בהבינו שרק בעלי הבשר (לפי אותם מושגים) ישארו בחיים לשרת את הרשעים ב'עבודה' ואת כל השאר ישלחו השמיים... עשה עצמו כבעל בשר, אבל לא... הרשע מורה לו ללכת לצד הרזים... החל ר' אפרים לעמוד על נפשו, התחנן ובכה לפני רשע שיחוס וירחם עליו - כילד קטן הבוכה ומיילל לפני אביו שיקנה לו חפץ פלוני ואביו מסרב לו, והוא חוזר ובוכה בקול גדול, רוקע ברגליו ומתחנן בכל כוחותיו... ולא הועיל מאומה.

מה עשה הקב"ה, אחרי חצי יום נשמע הקול כי את כל בעלי הבשר הרגו במהרה, כי באותה שעה כבר התקרבו כוחות צבא ארה"ב, והרשעים חששו שמא הללו יגלו על מעשיהם ועל מקומות מחבואם, לכן הרגו את כולם, ורק את הרזים לא הרגו במחשבתם שממילא תוך כמה ימים ספורים כולם ישיבו נשמתם ליוצרים, וכל ניצלו חיי ר' אפרים שזכה להקים משפחה לתפארת בית ישראל אחר המלחמה. ללמדך, כי הקב"ה יודע מה טוב לו לאדם, על כן, שמח בכל אשר יבוא עליך - אף במה שנראה שחור וחושך, כי אך לטובתך הדבר.

אנכי ארד עמך - הקב"ה אתנו בתוך החשיכה

בפרשתן (מו ד), 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה', ומבאר ה'כלי יקר', על דרך משל למי שמוליך את חברו למים עמוקים והלה מתיירא לירד אל המים פן ישבע, על כן אינו יורד לתוך המים עד אחר שזה המוליך יורד תחילה, כמו"כ בעת העלייה מן המים אינו נותן למי שמוליכו לעלות תחילה ברוב חששו שמא ישאר לבדו במים, על כן עולה הוא תחילה והמוליך יעלה לאחריו. על זה הדרך יש לומר, שהנה יעקב התיירא מרדת מצרימה 'מקום חושך ענן וערפל', עד שאמר לו הקב"ה, אנכי ארד כביכול לפניך למצרים, ואף 'בצאת ישראל ממצרים' אזי כביכול יצאו בני ישראל תחילה ורק אח"כ עלתה משם השכינה, ולכן כתב בקרא - ב'ירידה' את ירידת ה' קודם ליעקב - אנכי ארד עמך, ואילו בעליה הזכיר קודם עליית יעקב - אנכי אעלך ואחר כך גם עלה, אתה תעלה תחילה ורק לבסוף אני אעלה, וכל זה בכדי שלא ישאר יעקב רגע אחד לבדו במצרים. ובוה יש לבאר לשון הכתוב (תהילים קלט ח) 'ואציעה שאול הנך', אף כאשר אירע לי נפילה עד לשאול תחתית ח"ו, הרי כבר 'הנך' - הקדים הקב"ה לירד קודם ירידת האדם.

ולא רק ליעקב אבינו הדברים אמורים, אלא לכל חד וחד בדיליה, יכיר וידע שלא זו בלבד שהקב"ה עמו בתוך הצרה, אלא הוא מקדים לבוא לגודל אהבתו בכדי שלא יפחד איש מבני ישראל אפילו רגע אחד, ומעתה ידע האדם שלא לאבד עשתונותו ביום צרה וחשיכה, כי דייקא שם ישגבך אלוקי יעקב"י, וכך מצינו בפרשתן דכתיב (מו ב) 'ויאמר אלוקים לישראל במראות

להודות על ה'עיניו'. אלא, שדוד המלך הכיר שהעיניו עצמו אינו אלא טובה גמורה ורחמים מרובים מאת ה', על כן אמר אודך - מודה אני לפניך, על כי עניתני - על ה'עיניי ששעברו עלי, והנני מודה לך עליהם כאדם המודה ומשבח על ישועתו, מתוך ידיעתי ואמונתי שהם עצמם טובה גמורה רחמים מרובים וחסדים מאת ה'. וזה ביאור הקרא כי יצחק מורה על מידת ה'פחד והיראה', שמשם מקור הדין והייסורים, ומשהכיר יעקב אבינו שכל תלאותיו אינן אלא טובה גמורה שמח שמחה יתירה, ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק ל'פחד יצחק אביו' שהיא מידת הדין כי הכיר בטובה הגמורה שיש בעת החושך"י.

הנה כתיב (תהלים קכו א) 'שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים', וביאר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (בפרשתן ד"ה שיר המעלות) וז"ל. 'היינו כחולמים' - היינו כיוסף בעל החלומות שעברו עליו כל כך הרבה צרות, במכירתו, ובבית פוטיפר, בנסיון הגדול, ולאחמ"כ בבית האסורים, כמאמר הכתוב (תהילים מב ה) 'כל משברייך וגלייך עלי עברו', ובסופו של דבר נתברר שהכל היה לטובה עבורו, כי ראוי היה יעקב לירד מצרימה בשלשלאות של ברזל (ובנוה ירידתו של יוסף ומינוי למשנה למלך ירד מצרימה בכבוד מלכים). כמו כן, 'בשוב ה' את שיבת ציון' - כשתהיה הגאולה יכירו וידעו שכל היסורים והגלות הכל היה לטובה, ואז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה' - כמו ה'ישן' שנתעורר משנתו וקם מתוך חלום שהיה רואה בחלמו הרבה צער וכאב, הרי בשקם משנתו כל הצער לשחוק בעיניו, באותו האופן יביטו כשתהיה הגאולה העתידה על כל הצרות שעברו, עכ"ל.

יג. על פי זה פירשו מה שנאמר 'ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה', שאין זה אלא 'מראות' ותו לא - נראה כ'לילה', אך באמת אין זה לילה כלל.

וכן ביאר הרה"ק ה'תפארת צבי' (רבי הערשעלע מספינקא) זי"ע (בפרשתן) דהנה כתיב (תהלים צ טו) 'שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה', ומקשה, א. מהו 'שנות ראינו רעה' וכי רק 'ראינו' את הרעה והרי הרגשנו אותה על בשרנו כמחט בבשר החי. ב. מהו אומרו 'שמחנו כימות עניתנו' היה לו לומר 'היטיב' עמנו כימות עניתנו - כי החסרון ב'עניתנו' אינו רק מיעוט השמחה אלא עצם הצער הייסורים והמכאוב... ומבאר בקדשו, כי אנו מאמינים בני מאמינים שכל הנהגת ה' אינה אלא טובה וברכה ואין בה 'רעה' כלל, אין בה אלא ראינו רעה - שנראה כמו שרעה מתרגשת לבוא עלינו, ולזה אמר שמחנו ולא היטיב עמנו, כי ה'טובה' כבר הייתה לנו מראשית דבר - אף בימים שנראה היה לנו כי רעה נחלתנו, גם אז כבר היה באמת 'כולו טובה' ולא חסרנו כל 'טובה'. ומה חסרנו, את ה'שמחה' בהנהגת ה' עמנו - כי היה נראה כזמני רעה... לזה מבקשים שמחנו כימות עניתנו.

יד. ידועים דברי הגה"ק ה'חפץ חיים' (ח"ח עה"ת ריש פרשתן) על הפסוק (מה ג) 'ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף', דהנה מאז באו האחים למצרים לשבור אוכל, היו מסובבים 'מלאים קושיות כרימון', על מה עשה ה' להם ככה, דבכל

באר הפרשה - פרשת ויגש

יחזקאל אברמסקי זצוק"ל היה מחבב מאד את דברי המשך חכמה הללו, ובכל שנה בפרשת ויגש היה מרבה להציע דברים אלו לכל הבא בצל קורתו).

ומעתה, גם בשעת הקושי הגדול ביותר אין מקום ליאוש בלל^{טו}, שהרי אבינו מלכנו הוא השוכן עמנו בעת הזאת, ולא בא להרע לנו ח"ו^{טז}. ורמזו לה הגה"ק המהרי"ץ דושינסקיא זי"ע משם הצדיק רבי משה'לע בעל תשובה זצ"ל (דבר התאחדות תשרי תשכ"ה) בפסוק בפרשתן (מד כח) 'ויצא האחד מאתי ואומר אך מרוף מורף, כי הזוכר תמיד את ה' אינו מתייאש לעולם, בידעו כי אף אם יארע לו רעה או איזה צרה אין זה מחמת שאירע 'מקרה' מעצמו ח"ו והורע מזלו וכיו"ב ממחשבותיהם של המתייאשים, אלא הכל נעשה בציווי הקל ב"ה, והכל לטובה ולברכה שתתגלה לפניו בבוא העת. אך כאשר 'ויצא האחד מאיתי' - שהוציא מלבו ומוחו את הבורא האחד יחיד ומיוחד, 'ואומר אך

הלילה... אל תירא מרדה מצרימה...! וכן בפרשת ויצא נגלה הקב"ה ליעקב אבינו במראות הלילה מה שלא מצאנו כן אצל אברהם ויצחק, ומבאר ה'משך חכמה' (בר"ה אנכי) כי בב' זמנים אלו היו פניו מועדות 'לרדת' לגלות לחוץ לארץ, מקום אימה וחשיכה גדולה, לכן נגלה אליו הקב"ה במראות הלילה דיקא, להראותו שאף בעת חשכת לילה ובגלות שוכן הקב"ה אצל עמו ישראל, וכמו שאמרו (מגילה כט.) גלו לבבל שכינה עמהם (עי' זוה"ק רי"פ שמות), ואף בחשכת לילה השכינה שוכנת בתוך בני ישראל.

ומבאר לפי"ז את הקרא (תהלים כ ג) 'יענך ה' ביום צרה ישנבך שם אלוקי יעקב'. יענך ה' וישרה שכינתו עליך, אף ביום צרה כשתהיה בחשכת הגלות - כל חד וחד בחשכותו וגלותו, וישנבך - ירומם ויחזק את ליבך, אלוקי יעקב - מה שכבר התגלה ליעקב אבינו ע"ה שהקב"ה מצוי אף בחשכת לילה (הגה"צ רבי

פינה שפנו שם לא היה אור במושבותם, תחילה 'ויתנכר אליהם' - 'וידבר איתם קשות', ואף הוסיף לחשדם כמרגלים, לאחמ"כ נוסף הציווי להביא את בנימין, ו'נתפסו' כגנבים ב'פרשת הגביע', אמנם כל 'מה נשתנה' האלו נתחווור באחת, ונמוגו כאין וכאפס ברגע שהכריז יוסף 'הוציאו כל איש מעלי, ואמר להם אני יוסף, דבב' תיבות אלו יישב להם בפעם אחת את כל תמיהותיהם.

ואמר ה'חפץ חיים' שאף אנו מסובבים זה כאלפיים שנה בגלות המר הזה, עם 'קושיות סתירות ותמיהות' על כל הקורות אותנו בגלות המר הזה, אמנם לעתיד לבוא כשיכריז בורא עולם אני ה', יתיישבו כל ההדורים, והכל יבוא על מקומו בשלום, כאשר יתגלו לעינינו טעמי וסיבת המאורעות - היאך היה כל מקרה וצרה אך ורק לטובתנו השלימה בחשבון מופלא ומופלג. אמנם אם נחיה מעתה באמונה זאת, שכבר מעתה נכיר ש'אני ה'', יתיישבו לן כל הקושיות וממילא 'תו לא קשה מידי', וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר.

טו. ויזכור מה שכתב הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע בפרשתן על הפסוק שנכתב בפר' מקץ (מב) 'וירא יעקב כי יש שבר במצרים', גם במצרים ודחקות יש שבר לשון תקווה [וכמו שברו על ה' אלוקיו - תהילים קמו ה].

טז. שמע נא לדברי הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (עמ' רצ"ט) בפסוק בפרשתן (מה כז) 'וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם', וביאורו, ד'עגלות' מלשון 'עיגול' כי אופני העגלה 'עגולים' הם, והנה, כל נקודה ונקודה שבעיגול אף בעת ירידתו למטה אינו נחשב 'ירידה' בתכלית, כי ירידתו זו היא עצמה תחילת עלייתו שנית, וחוזר חלילה (בסיבוב הגלגל). והוא רמז ומשל נפלא לכל אשר יארע לאדם בהאי עלמא - שכל ירידה אינה ירידה בתכלית, והחכם יראה בכל ירידה תחילת עליה, ויבטח בה' שהנה בוא תבוא עלייתו, וכן בעליה לא יתגאה לבבו כי הרי הוא קרוב ומסוכן לירידה, וזו עצה הנכונה לכל בר ישראל לשים כלל זה תמיד נגד עיניו, וזה מה שרמזו יוסף הצדיק ליעקב במה ששלח לפניו 'עגלות' להורות לו כי אף שיורד עתה לגלות המר - גלות מצרים והיא השורש לכל הגלויות הכלליות והפרטיות עד ביאת גואל צדק, אך ירידה זו אינה אלא כי אם לצורך עליה, וזהו אומרו 'את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו' - שירידה זו 'נשיאות' היא לו, וכראות יעקב את הרמז אשר שלח לו יוסף, הבין בעצמו שמחשבה זו גופא החזיקה את יוסף בכל שנותיו במצרים, ועל ידי זה נשאר 'חי' ולא מת תחת מלאתעות היאוש, ומזה ותחי רוח יעקב אביהם - שמזה הירידה רק תבוא לו עליה.

שמעתי מרב חשוב ת"ח מופלג שליט"א הדר בעי"ת בני ברק, שזהו פירוש בקשתנו 'ויהיו רחמך מתגללים על עם קדשך' כי אנו מבקשים כמו שעד עתה הייתי בבריאות השלימה ומתפרנס ברווח וכיו"ב בכל העניינים ועתה נתגלגל הגלגל למטה - הן ברוח הן בגשם, כך עתה יחזור הגלגל לעלות ממטה למעלה.

יחסרו שנותרך משנות חיי יצחק אביך, והם ל"ג תיבות, וכמניין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנים ויעקב לא חי כי אם קמ"ז שנים, ולכאורה קשה, דמנין התיבות שמתיבת ויאמר יעקב אל פרעה אינו אלא כ"ה תיבות ולא ל"ג, ואם כן מדוע נחסרו לו ל"ג שנים.

ואמר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר תשל"א-ג), דעל ברחק נמנים התיבות (להחסיר כנגדם משנות חייו של יעקב) מ'ויאמר' הראשון - בשאלת פרעה ליעקב, והטעם שגם עליהם נענש יעקב, דלכאורה יש להתבונן, מה ראה פרעה לשאלו אודות מנין שנות חייו, אלא, מכיוון שראהו נכנס לפניו כולו שחוח וקודר, ופניו מביעים צער ומכאוב, לזה שאל אותו פרעה כמה ימי שני חיך שלכן הנך כה קודר וכפוף, על כן נענש גם על השאלה של פרעה ב'ויאמר' הראשון, כלומר כי בהילוכו קודר (במקום להורות לה' על כל נסיו ונפלאותיו עמו, בהצילו אותו מכל הצרות שנמנו במדרש) גרם לפרעה לשאלו כן. ואף שאין לנו כל שמץ השגה ביעקב אבינו - אמנם עלינו ללמוד מזה את הנוגע לדילן.

ויגש אליו - תפילה מתוך התעוררות הלב וקרבת אלוקים בריש פרשתן ויגש אליו יהודה, איתא במדרש (בר"ר זג ו) 'רבי יהודה אומר הגשה למלחמה וכו', רבי נחמיה אומר הגשה לפיוס, רבנו אמרי הגשה לתפילה'. ונתבאר בספה"ק כי בפסוקים אלו נרמז דרכי עבודת התפילה"ט.

שורף שורף - לכן נתייאש לומר הנה נטרפה ואבדה תקוות נפשי, וכבר אין לי כל מנוס הן ברוחניות הן בגשמיות".

ובך היה אומר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (תרפ"ד) משם אביו הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע לבאר בהא דאיתא בגמ' (ברכות י.) שאמר חזקיהו המלך לישעיה הנביא 'כך מקובלני מבית אבי אבא, אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים', כי אבי אבא היינו יהודה, שקיבל על עצמו להיות ערב על בנימין, ואמר ליעקב 'מידי תבקשנו אם לא הביאותיו אליך... וחטאתי לך בל הימים' (מג ט), ואכן עומד לאבד את שתי העולמות, ואף על פי כן לא התייאש אלא ויגש אליו יהודה, וממנו למד חזקיהו שאפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם לא יתייאש מן הרחמים"ח.

מדוע פניך - ע"י האמונה יאירו פניו של אדם תמיד בפרשתן (מז ה-ט), ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך, ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם, ובמדרש (אגדת בראשית פס"ב הובא בדעת זקנים בפרשתן), בשעה שאמר יעקב 'מעט ורעים היו', אמר לו הקב"ה אני מלשתך מעשיו ומלבן, והחזרתי לך את דינה גם יוסף, ואתה מתרעם על חיך שהם מעט ורעים, חיך שנמנים התיבות שיש מן ויאמר' עד 'בימי מגורי' וכמנין הזה

יז. ובזה רמזו הא דכתיב בפרשתן בירידתם למצרים (מז כז) 'כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים', ובצאתם מצרים הוא אומר (שמות יב לז) 'ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכותה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף', ואיתא ב'ילקוט שמעוני' (ויגש רמז קנב) שבירידתם למצרים חסר להם אחד להשלים למנין שבעים, והקב"ה השלים כדכתיב (מז ד) 'אנוכי ארד עמך מצרימה', ובעלייתם חסר אחד למנין שש מאות אלף והקב"ה השלימו כדכתיב (שם) 'ואנוכי אעלך גם עלה'. מכאן למדנו עצה ואורחות חיים, כי גם בכל מקרי ומאורעות האדם - פעמים שה'חשבון' לא מתאים לו כל כך (ס'שטימט עפעס נישט דער חשבון) עצתו שיכניס לחשבון את הקב"ה והכל יתישב וינוח בשלום... יח. סיפר הגה"ח רבי שמאי גינזבורג זצ"ל שבעת שנפגשו הני תרי קדושים הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע והרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע אחר ה'מלחמה', בתוך שיחתם נענה ה'אמרי אמת' ואמר למהר"א איתא שלאחר שיוסף התוודע אל אחיו בכו יוסף ובנימין - איש על צווארי אחיו, ובחז"ל (מגילה טז:) שיוסף בכה על חורבן שני בתי מקדשות שעתידים להיות בחלקו של בנימין, ולאידך, בנימין בכה על משכן שילה שהיה בחלקו של יוסף. ולכאורה אינו מובן מדוע לא בכו כל אחד על חורבן ההיכל שיהא בחלקו, אלא מכאן יש ללמוד, שעל חורבן שלו אין לבכות, אלא יש להתחזק, לשוב ולהקים מחדש את הנחרב. ורק על חורבן בית חברו יש לבכות כי זהו גמילות חסדים, אך על חורבן ביתו אין לבכות - כי הבכי אינו מייאש - ישכח מכל צערו ויתחיל לבנות מחדש.

יט. כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ד"ה ויגש) וז"ל, בדרך רמז התורה מלמד את בני" סדר תפלות ישראל, האדם העומד להתפלל צריך לעמוד לפני ה' ברוח נמוכה, ולחשוב בלבו כמו שאמר יהודה בפר' מקץ (מד טו) 'ויאמר

לענין ההגשה האמורה כאן, אין הכוונה שיקרב עצמו - כלומר את גופו, אלא, שבבואו להתפלל ולשפוך שיח לפני ה' אלוקיו לא ישאר לעמוד על עמדו אלא יעורר בעצמו את הידיעה וההרגשה שהנה הוא מתקרב אל ה' ומדבר אליו, ולכן ילך ג' פסיעות לחקוק בנפשו ידיעה זאת. וזה נלמד מאברהם ואליהו שאף קודם התפילה היו קרובים אל ה' ובווערים באש הדבקות תמיד, ומכל מקום בגשתם לתפילה שבו ועוררו עצמם ועשו איזה פעולת התקרבות להתקרב אל הקב"ה ביתר שאת ועוז².

אעלך גם עלה – התעלות הבאה על ידי העמידה בנסיגות בפרשתן (מה ג-ד), 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ויגש תרל"ו, תרמ"ג) שהאחים נבהלו מפניו בראותם

והנה כתב ה'רוקח' (הל' תפילה סי' שכב) המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות קה:). וכשיחפוץ להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות שכתוב ג' הגשות לתפילה. ויגש אברהם, ויגש אליו יהודה, ויגש אליהו. נמצינו למדים הגשה לתפילה מפסוקי 'ויגש', ע"כ. ולכאורה צריך ביאור, מהו 'ויגש' דכתיב גבי אברהם ואליהו, בשלמא גבי יהודה שייך ויגש, שהרי עמד בריחוק מיוסף הצדיק ובבואו לדבר אליו הוצרך לגשת אליו ולהתקרב אליו. אך מה הגשה שייך אצל אברהם אבינו ואליהו הנביא - בבואם להתפלל לפני ארון כל, הרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, ולהיכן הוצרכו לגשת ולהתקרב, אתמהה. וביארו צדיקים, כי מהותה של הגשה היא שיעתיק האדם מאיזה מקום ויתקרב למקום אחר, כיו"ב,

יהודה מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נצטדק האלוקים מצא את עון עבדיך, עכ"ל.

וביאר המגיד מדובנא במשל כדרכו בקודש (משלי יעקב אות טז), 'ראובן' נתחייב ממון הרבה ל'שמעון' ותבע אותו למשפט, אמרו לו 'אוהביו וחכמיו', אין לך עצה כי אם לגשת אל השופט ולהישבע שאין לך לשלם, ואולי יחוס אולי ירחם... קיבל דבריהם והשיג לעצמו בגדים נאים ויקרים ואף מרכבה הדורה ומפוארת למען יסע בה אל מקום המשפט... אמרו לו, אוי כסיל שכמותך, כיצד תוכל לפצות פה ולומר 'אין לי' כאשר הינך מופיע במלוא הדרתך, דע כי בגדי החמודות אשר הנך לבוש בהם ו'מרכבת המשנה' הם מוכיחים יותר ממאה עדים כי שקר בפוך, ולא ישמע השופט לדבריך... אין לך עצה אלא ללוש בגדים מקורעים ומטולאים כאחד הריקים ולרכב על סוס כחוש המהלך בכבודות כמנהג העניים, אז יאמינו לך שאכן אין לאל ידך לשלם את החוב הגדול.

והנמשל מובן ופשוט, כי עד כמה אנו חייבים למלך מלכי המלכים, ואין לנו פה להשיב אלא זאת שיראה עמידתנו דלים וריקים, כי קטון יעקב ודל ואין ידינו משגת לעבדו כראוי, על כן בעמדנו לפניו בתפילה עלינו להכניע עצמנו בלב נשבר ונדכה להראות עניותנו לעין כל... ועל זה רמזו חז"ל באמרם (ברכות י:) 'לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום', כי אי אפשר לעורר רחמים שתתקבל התפילה אלא אם משפיל דעתו ומכניע עצמו לפני המקום ב"ה.

כ. ואל יאמר מי אנכי שאעמוד לפני מלך קל רם ונישא, הרי חוטא ופושע אני ורבות המריתי את פי יוצרי ובוראי, כיצד אעז פנים לעמוד לפניו להתחנן שיחנני ויטיב לי כזאת וכזאת. כי כבר למד הרה"ק מראפשיץ זי"ע (זרע קודש) מהפסוק 'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני', שבא ללמדנו דרכים ועצות ל'תפילה', ראשית, שידע ויזכור את 'שרשו' שהוא מבני אברהם יצחק ויעקב, והרי כתיב (דברים לב ט) 'יעקב חבל נחלתו', כלומר, שהננו ממש כדוגמת החבל, שאף כשהוא ארוך מאד אם תנענעהו בצדו האחד יתנענע גם הצד השני, כיו"ב הרי אנו 'מקושרים בחבל' עם אבותינו הקדושים בקשר כל ינתק, וממילא ישיב האדם לעצמו, באיזה פנים שיש לי מכל מקום מזרע האבות הנני, ובעת תפילתי מנענע אנוכי את החבל מלמטה, ובזה מתנענעים יחד כל העולמות העליונים, אם כן וודאי שתפילתי תעשה פרי למטה ושורש למעלה (עיי"ש היאך שמפרש את הפסוק בהאי מילתא).

עוד עצה טובה מרמז ה'זרע קודש' בפסוק זה, במה יתחזק האדם לעמוד בתפילה נוכח פני ה', לפי מאמרם (ברכות ז.) 'מניין שהקב"ה מתפלל', ויחשוב אף שאינני ראוי להוציא דברי תפילה מפי, מכל מקום הרי הקב"ה מתלבש בי, ומוציא יחד עמי את תיבות התפילה, וזהו דבר הכתוב 'ויגש אליו יהודה', שהלא כאמור 'הגשה' היא לשון תפילה, והיאך יגש אל התפילה - 'אדוני שאל את עבדיו', שהקב"ה שואל ומתפלל יחד עמו, על כן בכל מצב ומדריגה בה הנני עומד יש לי להתפלל.

ובפרט תכתב זאת לדור אחרון²², כי ידועה קושיית ה'חתם סופר' ז"ע (פר' וחי ד"ה ויהי ימי יעקב) על הא דאיתא ברש"י (מה יד) שבשעה שנפגשו יוסף ובנימין בכו זה על צווארו של זה - כל אחד על המקדש שנבנה בחלקו של אחיו שעתידי ליחרב, ולכאורה צריך ביאור דלפי החשבון אותו היום שבת היה [שהרי ביום האתמול כתיב 'וטבוה טבח והכן' ואיתא במדרש שאותו היום ערב שבת היה (בר"ר צב ד)], והאיך הותר להם לבכות ולהצטער בשבת קודש (עין סימן רפ"ח ס"ב ובט"ו שם). ומבארים שבאותה שעה ראו שני האחים ברוח

על פניו את הקדושה הנוראה שקנה בהיותו בגלות מצרים, אז נבהלו ובושו, באמרם אם עלה ונתעלה כל כך במצרים - 'ערוות הארץ', על אחת כמה וכמה היה מתעלה אילו היה נשאר בבית יעקב אבינו, לזה אמר להם יוסף 'אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי', מלשון יישר כוחכם שמכרתם אותי (וכדרשת חז"ל שבת פז). אשר שבת - יישר כוחך ששבת), כי דייקא מתוך ישיבתי בטומאת ערוות הארץ, אחר שעברתי נסיונות וקשיים, היה בידי לעלות מעלה מעלה במעלות קדושים וטהורים²³, יותר ממה שהייתי עולה בישיבתי בסמיכות לאבינו הקדוש.

כא. מעניין לעניין באותו עניין, בפרשתן (מה כו-כז), 'ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם, וידברו אליו את כל דברי יוסף... וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם', ביאור נחמד ביאר הגאון ר' יוסף נחמיה קורניצער זצ"ל וז"ל (בשינוי). עין ברש"י ז"ל שכבר נתעוררו חז"ל לתת טעם מה סימן מצא בעגלות שעיי"ז חייתה רוחו והאמין לדבריהם. והיה נראה לפענ"ד ענין חדש, שהרי פרעה אמר ליוסף 'ואתה צויתה זאת עשו קחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם וכו', ולכאורה צריך ביאור למה פרט לכם, לטפכם, ולנשיכם, היה לו לומר קחו לכם עגלות ובואו הנה. ונראה עפ"י עניות דעתי, עפ"י דברי קדושת זקני בעל חתם סופר זצ"ל ב'תורת משה' (פרשת נצבים) דכתיב אתם נצבים וכו' כל איש ישראל טפכם ונשיכם... כי בהקהל העם יחד לפני משה חשש שמא יבואו לידי מכשול - תערובות אנשים ונשים גם יחד, לכן הפסיק ה'טף' בין איש ישראל לנשיהם - שיעשה כמין מחיצה והפסק בין האנשים והנשים, עיי"ש כי מתוק הוא. והנה, הגם שהיה יוסף הצדיק שלם בכל מדה ומעלה של צדקות חסידות ופרישות, אך העולה על כולנה הוא מדתו מדת יסוד יוסף, ונעלה קדושתו בענין גדר מן הערוה, ואין ספק כי גדולתו בענין זה עשתה רושם על העם השוכן בתוכו, כי ישיבת צדיק במקום עושה רושם, עד שגם פרעה ידע והבין כי אחי יוסף הצדיק בוודאי נשמרים ונזהרים ביתר שאת מכל ענין תערובות, ונבלה הוא להם לבוא וליסע האנשים על הנשים גם יחד, על כן אמר זאת עשו קחו עגלות כאלו לכם לטפכם ולנשיכם, פי' עגלות המתקנות לכך - שהטף יפסיק בין לכם ונשיכם, ודו"ק. והנה בבוא אחי יוסף ליעקב וספרו 'עוד יוסף חי' אעפ"י שהוא יושב בארץ מצרים בערות הארץ בין שטופי זמה בכל זאת עודנו באמונתו יחיה, ומדת יסוד יוסף לא נפגעה. ולא עוד, אלא שהוא מושל בכל ארץ מצרים, ומדתו זאת עשתה רושם לטובה גם על העם אשר הוא יושב בו, ויפג לב יעקב - כי לא האמין ששייך להיות קדושה כזאת במצרים ארץ הזימה, אולם אחרי רואו העגלות אשר שלח, כי המה באחת מתוקנים על טהרת הצניעות והפרישות כדת ישראל שיהיה הפסק בין אנשים ונשים - ותחי רוח יעקב, מזה נוכח לדעת כי באמת עוד יסוד יוסף חי, וכי רוחו מושלת בארץ מצרים.

כב. דברים נלהבים אמר הרה"ק ה'בית אברהם' ז"ע (שש"פ ד"ה כתר) במעלת דורות האחרונים, כשהוא נושא משלו לאותם היורדים לעמקי האדמה לחצוב משם אבנים טובות ומרגליות, שכידוע האוויר חנוק שם מאוד ובסכנה גדולה נמצאים כל ה'כורים', ואי אפשר לשלוח לשם אלא אנשים פשוטים, קשי-יום שאין להם כבר מה להפסיד בחייהם, אך דייקא על ידיהם נשלם כתר המלכות לתפארה, הם מוציאים את המרגליות ומצחצחים אותם בהודם והדרם ומידם באים יהלומים הללו 'על שולחן מלכים' - בראש כתר של המלך. וכך הם ה'דורות האחרונים, שהחשכות גדולה כ"כ, ואפילו גדולי ארץ שהיו בדורות הקודמים לא היו יכולים לעמוד בפני האויר הטמא, אך דייקא על ידינו נשלם 'כתר המלכות', כי חביב ביותר לפני הקב"ה אותם דברים הנקנים בקושי ובשעת נסיון והסתר.

כעין זה אמר ה'משגיח' הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל, במשל לאחד שניגש אל המלך ואמר לו, לגודל אהבתי אליך ברצוני לשרת אותך, ומה רצונך ותעש, השיב לו המלך, אין לי צורך בחייל או בגענראל (מפקד) שכן רבים הם אנשי הצבא כחול אשר על שפת הים, אלא שזקוק אני למי שישמור על ביתי, ויתהלך בתוך הבלאטע (בוץ) שסביבות הבית כשהוא שקוע שם עד לארכובותיו... ולזה נדמים אנשי הדור האחרון, שרצונו של השי"ת שניכנס בתוך 'הבוץ', ומשם נעבד אותו ונעשה רצונו מתוך כל הזוהמא והקושי שיש בדורנו אנו...

ותחי רוח – להיות עם תכלית טוב

בפרשתן (מה ב), 'וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם'. כה

כתב בספר 'מענה שמחה' (מאטערסדארף, בעמוד כבישת היצירה) בהקדמת דברי זקנו הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע עה"פ (תהלים יב ט) 'סביב רשעים יתהלכון', שהרשעים, כל פעולתם וחיהם תמיד סובבים על ציר אחד, שאוכל ושותה ומפטם גופו כדי שיהיה לו כח לעסוק בסחורה להרבות הונו, ולמה לו ההון שמאסף - כדי שיוכל להתענג בתענוגי שרים, ומה יקרה כשיתענג - יהיה לו כח לעבוד וחוזר חלילה כל ימי חייו, מה שאין כן הצדיק, אוכל לשובע נפשו כדי שיוכל לעסוק בתורה

קדשם שעתידי ליחרב הבית, ואף לאחר כב' אלפי שנות גלות עדיין יתחזקו בני ישראל 'במסירות נפש' - לעבוד את ה' באמונה ובביטחון בבוראם, ובכל מיני עבודות, ויעמדו בנסינות קשים ומרים למען שמו באהבה, לכן 'בכו זה על צוארו של זה' - בכיה של שמחה, על עבודת בני ישראל אפילו במצב כזה... ובכיה זו שפיר מותרת אף ביום השבת קודש (כדאיתא בט"ז הנ"ל) ²².

כה הביא הרה"ק מוואלבראו, וז"ל. הרב המגיד וצ"ל מקאונץ היה אומר, עתה כשצועק איש חייט שמע ישראל, הוא עושה ממש את כל מה שעשה רבי עקיבא בהריגתו על קידוש השם ויצאה נשמתו באחד (עבודת יששכר וואלבראו, בסוף הספר ב'אמרי נועם' שם).

כג. חיבה יתירה נודעת לימי ההסתרה והנסינות, וכבר אמרו להמליץ על דברי רש"י בפרשתן (מו ב) 'ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני, וברש"י 'יעקב יעקב' לשון חיבה. והקושיא מפורסמת דהרי השם 'ישראל' בבחינה גבוהה יותר מ'יעקב', דיודע, שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום נקראים 'ישראל', וכשאינם עושים רצונו נקראים 'יעקב', ואם כן כשחפץ ה' לקראו ב'לשון חיבה' הוה ליה למימר 'ישראל ישראל', אלא, משל למלך שיצא למלחמה עם צבאו, תוך כדי הקרב ראה אחד מהלוחמים שהשונאים מתקרבים למלך ועומדים להזיקו, נלחם בהם החייל במלחמה עקובה מדם עד שהציל את המלך מידם, בעת הקרב הקשה התלכלכה כל כתונת החייל בדם, בחזרם לארמון המלוכה, קרא המלך לחייל זה וינטלו וינשאו מעל כל השרים, והעניק לו כתונת זהב, ואת הכתונת המלוכלכת בדם ציווה להניח ב'בית גנזיו', בכל עת מצוא היה המלך שמח עמו בשמחה גדולה ובאהבה יתירה, אך זכרון האהבה לא בא למלך מראיית בגד הזהב אשר הוא לבוש בו כעת, אלא מאותו בגד המוכתם בדם, והנמשל פשוט, כי חיבת ה' לעמו באה אך ורק מהמלחמה בזמנים הנמוכים המכונים 'יעקב', ולא מזמני ה'אורה' המכונים 'ישראל'.

כד. כענין הזה רמז כ"ק האדמו"ר מסקולען זצ"ל (נועם אליעזר בפרשת תולדות) ומקדים להביא את דברי ה'מגיד מדובנא' המפרש את דברי הגמרא (ביצה טו.) 'הני בבלי טפשי דאכלא נהמא בנהמא', דהכוונה שהם אוכלים בכדי שיהיה להם כח לאכול שוב, והיינו שיוצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב תחת ה'בוס' שלו, וכל כך למה כדי שבסוף החודש יקבל 'משכורתו שלימה', ולשם מה הוא זקוק למעות, כדי שיוכל לקנות מאכל ומשתה, ומדוע הוא זקוק למאכל ומשתה כדי שיהא לו כח לעבוד, נמצא זה האיש עובד כדי להרוויח ממון, וממונו נעשה לקניית אוכל והאוכל בא ליתן לו כח לעבוד וחוזר חלילה כי המה עובדים כדי להרוויח מעות, ומרויחים מעות כדי לאכול, אוכלים כדי שיהיה להם כח לעבוד, וחוזר חלילה... משא"כ יהודי אוכל כדי שיהיה לו כח לעבודת השי"ת, ותמיד יש לו תועלת נצחי ורוחני מעבודתו. עפ"ז ביאר הרה"ק מסקולען את הכתוב 'ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה על כן קרא שמו אדום', וצ"ב, וכי עבור שהכריזו כן פעם אחת יקראו לו לעולם 'אדום', אלא ביאורו, שלא היה כאן 'פליטת פה' פעם אחת, רק זה היה מהות חיינו שהיה עובד כגלגל החוזר, אדום בשביל אדום, היינו אוכל כדי... לאכול שוב בלי שום 'תחנה סופית' או תועלת נצחי מכל מעשיו.

כמו כן שמעתי מאחד מגדולי ירושלים בנש"ק מרביץ תורה שליט"א כי בימים מקדם היה קיים בית הכנסת מיוחד לעובדי הנמל בחיפה, המבקר בביהכ"ס לא היה מעלה בדעתו כי יש 'גבאי' באותו ביהכ"ס באשר 'בוקה ומבולקה' שולטים בו בכל פינה ופינה, גם תפילות לא התקיימו מלבד אחת ביום - מנין לתפילת מנחה. פעם אחת נקלע לשם אורח והתפלל מנחה עם המנין דשם, והנה הוא רואה שבחזרת הש"ץ מסבב מאן דהו ברחבי ביהכ"ס וקופת צדקה בידו כשהוא מקשקש בקול כאומר 'צדקה צדקה...' וישאלהו האורח לשם מה זקוקים אתם לקופה של צדקה, אמר לו האיש - לשם החזקת גבאי, ולשם מה זקוקים אתם לגבאי - כדי שיעשה מלאכתו נאמנה ויסבב בין המתפללים כשקופתו בידו... תכלית דבר הגבאי מיועד לסבב עם הקופה והקופה מיועדת להספיק תשלומי הגבאי... וחלילה לנו לנהוג כיוצא בזה, אלא עלינו לזכור כי לא לתוהו נשלחנו לזה העולם אלא לשם מטרה ושליחות...

שבו היה 'מת' בזמנים אלו¹¹. והנה פרעה שאל את יעקב כמה ימי שני חיך, ויענהו יעקב, ראה נא והביטה 'ימי מגורי' - שגרתו בזה העולם הם שלושים ומאה, אבל לא ייאמר עליהם 'ימי חי', כי 'ימי חי' אינם אלא 'מעט ורעים' שלדאבון לב לא מלאתים כראוי (ראה נא את ענותנותם של אבותינו, כי מי לנו כיעקב שהתורה עצמה מעידה עליו 'ויעקב איש תם יושב אוהלים' וכן נטמן י"ד שנה בישיבתם של שם ועבר מבלי שינת לילה אחת במוטה, ואעפ"כ אמר על עצמו כי מעט ורעים היו ימי שני חי)¹².

לא כהתה עין האחוה - על ידי מחלוקת מאבדים פרנסה ובמעלת האחדות

בפרשתן (מה יד), 'ויפול על צווארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צוואריו' וברש"י, יוסף בכה על שתי 'המקדשות' שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן להיחרב, ואילו בנימין בכה על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף וסופו להיחרב. ומקשה הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע (דברי ישראל בפרשת ד"ה מא"ז), א. וכי כך הוא דרכו של עולם כשיפגשו שני אחים שלא ראו זה את זה שנים רבות, להיות ראשית מעשיהם לערוך 'תיקון חצות', הלא עת חדוה ושמחה היא. ב. מדוע בכו כל אחד על חורבנו של רעהו, ולא על חורבן עצמו, ג'. איך בכה בנימין על חורבן מקדש שילה שבחלקו של יוסף, הרי לא ייבנה המקדש בחלקו של

ויהיה לבו פנוי ללמוד בהרחבת הדעת, עוסק בסחורה כדי שיוכל לעשות חסד וצדקה ולגדל בניו לת"ת ונמצא שכל עשייתו הוא לתכלית נכבדה. וזאת רמז יוסף הצדיק בעגלה ערופה, כי הוא מלשון 'עגול' היינו לילך 'עגולה' - סובב סובב בלי להשיג קץ ותכלית - היא 'ערופה', חטא הממית ועורף את חי האדם. כי צדיק בתומו הולך ועיניו בראשו לבא למטרת אמת, וזאת רמז יוסף שהוא עודנו חי ועומד בצדקו, כי מאז שפירש מאביו תמיד עסק בפרשת עגלה ערופה, ולא החטיא את המטרה כמו רשע ההולך כסומא בארובה למקום צחנתו באין תכלית.

כיו"ב מרומז עוד בפרשתן, דכתיב (מו ח-ט), 'ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך, ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חי ולא השינו את ימי שני חי אבותי בימי מגוריהם'. והתמיהה ידועה, כי פרעה לא שאלו רק על 'ימי חייו' ומדוע השיב על 'ימי מגוריו'... ועוד מדוע על 'ימי שני חייו' אמר מעט ורעים, ומבאר המלבי"ם (בפרשתן) כי ה'חיים' נחשבים להמנות כשנות חיים רק כפי שהוא ממלא את ימיו ושנותיו בעבודת ה', כי החי חי הַרְגֵש לְבַד - שאוכל ושותה ומהלך הנה והנה אינו אלא כבהמה, כי כיו"ב ממש נראים ימי חי הבהמה... ואינו נחשב חי כאדם ואינם אלא ימי 'מגוריו' בעולם הזה, לא ימי 'חייו' כי חלק ה'אדם'

כה. בדרך משל ומליצה מספרים על בחור עלם חמודות שלא הלך לו בשידוכין... כי אביו היה אדם מגושם ביותר, ולא אבו הבריות להיות קרובים אליו בקרבת 'מחותן'... עד שבא אחד השדכנים והבטיח לסדר את הענין, מה עשה, פנה אל אבי הנערה והציע לו את הבחור, ומשהגיע אבי הבת לברר אודות טיבו של אבי הבחור אמר לו ה'שדכן' שכבר איננו בין החיים... מששמע כן אבי הבת לא המשיך לברר אודותיו כי מה לו ולמתים אשר כבר אינם אתנו בזה העולם, ונגמר הדבר בכי טוב. משהגיעו למסיבת ה'לחיים' בגמר השידוך וירא אבי הכלה כי יושב לו מאן דהו על שולחן ה'מזרח' והנהגתו כאותו 'זולל וסובא' האמור בתורה... בצורה מביישת מאד, וישאל אבי הכלה את המסובים, מי הוא זה ואיזהו האיש היושב לצדי, ויענו כל העם יחדיו הרי זה 'מחותנך' החדש אבי החתן המהולל בתשבחות.... ויקצוף האיש ומיהר לשאול את השדכן 'למה רימיתני' לאמר לי שאבי החתן איננו חי, שחק השדכן ותמה בפניו, וכי לזה (חיים מגושמים של אכילה ושתיה גרידא ותו לא מדי) 'חיים' יקרא...

כו. ויבואר עפ"י דברי הרה"ק רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע, שפעם ערך אביו עליית נשמה וראה שעומד אברך צעיר לצד יהודי זקן, את האברך כינו בשם 'זקן' ואת הזקן כינו בשם 'ילד', ולתמיהתו וכי לזה ייקרא 'עולם האמת', ביארו לו כי דייקא מפני שכאן הוא 'עולם האמת' כינו אותם כן, כי זה האברך מילא ימיו המעוטים בתורה ועבודה ונמצא שכל רגע מהם נחשב לו כ'שנות חיים' שנתרבו למנין גדול, אבל זה הזקן לא מילא את ימיו כלל, וכשנחשוב את ימי חייו לא יעלו בידנו אלא ימים מועטים כשנות חיים של ילד קטן ביותר.

ובזה ביאר את הקרא בריש פרשת מקץ (מא א) 'ויהי מקץ שנתיים ימים' ויהי - לשון צער, כי צער גדול הוא שמקץ - בסוף ימיו של האדם נתגלה שכל מנין ימיו ושנותיו אינו אלא שנתיים ימים ולא יותר, כי רק את אלו מילא בתורה ותפילה...

כל חכמתו מסתלקת עד שיעשה דברים כנגד השכל 'למען כבוד שמו' ויתבזה בטיפשותו בעד מעט כבוד, ויש מי שחכמתו עומדת לו רק עד בואו לידי 'קנאה', אז יתנהג כמי שאין בו דעת כלל וכלל, אך לא כן נחלת עבדי ה', ד'גבול' אחר עשו לחכמתם, והוא, כשיבואו לידי נסיון בענין ה'שלום' יעשו אפילו דברים כנגד חכמתם הכל בכדי שישרור השלום והשלווה בין בני ישראל. ומה שזכרם - חלב חיטים ישביעך, שהקב"ה ישפיע להם פרנסה בריווח אף אם נגזר עליו ח"ו חסרון הפרנסה, דהא אמרו חז"ל (מו"ק כח.) 'מוזני' לאו בזכותא תליא מילתא כי אם במזלא תליא מילתא, ואמרו בתוס' (שבת קנז. ד"ה אין) ש'זכות גדול משנה המזל', ו'זכות גדולה' היא הבאת שלום בין אדם לחבירו, וזהו ביאור הקרא השם גבולך שלום בשכר זאת שמשים את הגבול לחכמתו כאשר נוגע הדבר לענין השלום, לכך 'חלב חיטים ישביעך' יזכה לשבוע בפרנסה מרובה ושפע עד בלי דילא.

אל תרגזו - להתרחק מן הכעס

בפרשתן (מד יח), 'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה', וברש"י 'חשוב אתה בעיני כמלך'. וצ"ב, מה נתינת טעם יש בזה שהוא חשוב הוא כמלך בעיניו שלא לכעוס. וביאר ה'יעב"ץ' זי"ע (הובא בקובץ כרם שלמה שבת תשמ"ג ע' לד) כי כך אמר

בנימין רק לאחר חורבן שילה. וביאר הרה"ק מקאזמיר, דכל 'מכירת יוסף' באה על ידי קנאה ושנאת חנם, ובאותה שעה ראו 'יוסף ובנימין' שלא במהרה תסתלק מבני ישראל מידה זאת, ואף ה'מקדשות' ייחרבו מחמת שנאת חנם (יומא ט:), על כן היתה 'ראשית' עבודתם - לתקן ענין זה של שנאת חנם, לכן בכו על החורבן, לעורר שתסתלק מהם ומבני ישראל שנאת חנם, ולא עוד אלא שבכו כל אחד על חורבן רעהו ולא על חורבן עצמו, כי התיקון לשנאת חנם הוא אהבת חנם², והבכיה על חורבן רעהו באה מאהבת חנם, וכל כך הרבו באהבת חנם עד שכל אחד מהם הסכים שלא ייחרב מקדש רעהו אף שמחמת זה לא ייבנה מקדשו בחלקו³.

בפרשתן (מד כח), 'ויצא האחד מאתי ואומר אך טרוף טורף', רמזו בה הרה"ק ה'חתם סופר' (ד"ה ויצא) כי 'טרף' מלשון פרנסה הוא (כדכתיב תהלים קיא ה 'טרף נתן'), והרי מחלוקת אחת⁴ דוחה מאה פרנסות (של"ה מס' יומא דרך חיים אות מד), וזה בא הכתוב לרמז 'ויצא האחד מאתי' מכיוון שיצא האחדות מבני ביתי, מיד ואומר אך טרוף טורף - שנאברה ונטרפה טרף מוונותיו⁵.

עפ"ז מבאר ה'חתם סופר' (הת"ס בפרשתן ד"ה והנה אמרו) את הכתוב (תהלים קמו יד) 'השם גבולך שלום חלב חיטים ישביעך', דהנה רבו החכמים אשר יש 'גבול ומעצור' לחכמתם, כדוגמת מי שבהגיעו לידי נסיון בענייני 'כבוד'

כז. נוראות מצינו במדרש (תנחומא ה) אמר רבי שמואל בר נחמן לסכנה גדולה ירד יוסף שאם הרגוהו אחיו אין בריה בעולם מכירו, ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי, אלא כך אמר יוסף בלבו מוטב שאהרג ולא אבייש את אחיי בפני המצרים. עכ"ל. ומבואר שם בהמשך דברי המדרש באריכות כיצד הסתכן, ואף 'כיון שהכירוהו בקשו להרגו' עד שבא מלאך ופזרם בארבע פנות הבית, וכל כך למה כי כך אמר יוסף בלבו מוטב שאהרג ולא אבייש את אחיי בפני המצרים. וכך כתב השל"ה הק' על האמור בפרשתן (מה טו) 'וינשק לכל אחיו ויבך עליהם' - ראה כמה צריך האדם למחול ולהעביר על מידותיו, כי הם חטאו נגד יוסף, ויוסף בכה ונישק אותם. עכ"ל.

כח. עפ"י האמור יבואר מאמר חז"ל (ברכות ה:) 'כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים', דהמשמח את החתן מרבה 'אהבת חנם', ומתקן בזה את עוון שנאת חנם שגרמה לחורבן הבית, ו'כאילו בנה את ירושלים שנחרבה' בגין עוון שנאת חנם, וכל העושה כן שכרו הרבה מאד.

כט. זהירות יתירה נצרכת לברוח מהמחלוקת שהיא 'לשם שמים', אותם חילוקי דעות ופירוד הלבבות בגלל ויכוחים אודות אופני העבודה הרצויה, וכפי שפירש הרה"ק מקאזמיר זי"ע (הובא בדברי ישראל) בלשון הכתוב 'אל תרגזו בדרך', שרומז שלא לרגז ולריב על דרך העבודה נכונה...

ל. פעם התאוננו בני המשפחה בפני הרה"ק רבי משה בצלאל זי"ע הי"ד (אחיו של הרה"ק האמרי אמת זי"ע) שחסר להם לחם לאכול ואין די פרנסה. ענה ואמר, הדבר הראשון שיש לנו להקפיד הוא שלא יתעורר חלילה קפידה ומחלוקת, כי מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות, על כן יש עיקר גדול בריבוי השלום והאחוה.

לא. איתא בספר 'בית יעקב' (מאב"ד אלכסנדר. תלמידו של הר"ב דף רג) שמעתי ממורי אם יש לאדם צער גידול בנים ר"ל, סגולה לזה ליזהר ממחלוקת, להיות רודף שלום, ולהיות מן הנעלבין ואינם עולבין, ובה שב ורפא לו.

עת, ובוה תינצל מן הכעס, שהיא מידה רעה להחמיא בני אדם'. והאמת שדבר זה מן העבודות הקשות שבמקדש והרבה כוחות נפש צריך לכך. ובחשיבות מידה זו של להתנהג במתינות ולא לבוא לכלל כעס, יש לנו ללמוד מדבריו של יעקב אבינו בשעה שבירך את ראובן בנו, שאמר לו שמה שלא זכה ראובן בתור בכור לכהונה ומלכות, אין זה מחמת עבירות ועוונות, אלא כי היה 'פחו כמים' כי היה נחפו וכועס ועל כן הורידו אותו מגדולתו. ואף בראשית 'פרקי אבות' שהוא המדרוך לעליה בסולם העולה בית קל פותח התנא 'הוי מתונים בדין', וכפי שביארה הראשונים שהכוונה שכל אחד ואחד יהיה מתון בעצמו ולא ימהר לכעוס ולדון את חברו על מעשיו¹. אלא להתנהג בנחת כדיבור במעשה ובמחשבה לכל אדם ובכל עת.

ויזכור מה שכתב הנצי"ב ב'העמק דבר' על אומר 'אל תרגו בדרך' - משום שבאמת אין מדרך החכמה להתרגו על מה שכבר עבר.

צום העשירי - התעוררות לקראת צום עשרה בטבת

עומדים אנו סמוך ונראה לצום 'עשרה בטבת', אשר בו אנו מתאבלים על ה'אתחלתא דפורענותא'², שביום זה החלו האויבים את המצור על העיר ירושלים, ומשם נסללה דרכם עד לחורבן בית

לו יהודה ליוסף, שאפילו אם פוסקין לו לאדם גדולה ושררה מן השמים מורידין אותו מגדולתו על ידי הכעס, ומאחר שחשוב אתה כמלך, כל כן עליך להיזהר ביותר שלא לכעוס שלא תפסיד את מלכותך. ומכאן ילמד כל אחד עד כמה מפסיד הוא בכעסו ומאבד טובה לעצמו. ועל כגון דא אמרו (קידושין מא.) 'רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותא', ר"ל שבכעסו הרחיק ממנו את כל ה'גדולה' שפסקו לו מן השמיים [ולאו דווקא ב'מלכות'...] ולא נשאר לעצמו מכל ה'מעלות' אלא רגזנות בלבד...

מעין הדברים מבאר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דכלה ד"ה ואל יחר) כי לעיל (מא לח) כתיב שפרעה אמר לעבדיו 'הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו', ובתרגום, 'גבר דרוח נבואה ביה', כי ראה שאין 'נביא' כמותו בכל העולם, גם אמר פרעה ליוסף עצמו 'אין נבון וחכם כמוך', והנה איתא בגמרא (פסחים סו:) 'כל הכועס, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו ואם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו', וזהו שאמר יהודה ליוסף - כל מה שמינו אותך למלך כי חכם ונביא אתה, אמנם אם 'יחר אפך בעבדך' הרי תסתלק ממך הנבואה וגם החכמה ותשוב להיות 'כמוך כפרעה' - שלא תהיה במעלה רמה מעל פרעה ויורידו אותך מן המלכות...³ ויעיין בפתיחת אגרתו של הרמב"ן הכותב 'תתנהג תמיד לדבר כל דברך בנחת לכל אדם ובכל

לב. איתא ברמזי תורה בשו"ת מאיר נתיבים (מקץ), וז"ל ויגש אליו יהודה וגו', וקשה מה לשון 'בי', גם לשון 'נא' קשה שאינו אלא בקשה (וכאן הרי ניגש לדבר עמו קשות) ומהו 'ואל יחר אפך' אדרבה יחר ויחר... גם כי כמוך כפרעה בכ' הדמיון מיותר. ונראה עפ"י מה שקבלתי ממורי הבעש"ט שסגולה נפלאה לבטל הכעס לומר הפסוק (תהלים קיט ט) 'במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך' היינו לכוון השם הקדוש היוצא מראשי תבותיו, וינצל מן הכעס. נמצא לפי זה, אף שכל כוונתו של יהודה הייתה לעורר מדנים וכעס עם יוסף, אעפ"כ מצד עצמותו היה רוצה לבטל כעסו (של יהודה) - שלא יבא לכלל כעס באמת שכבר האריכו חז"ל בגנות הכעס (עיי' זוהר בראשית כז:) ובא בכח סגולה זאת להסיר הכעס מלבו שלא יהיו פיו ולבו שוין בזה, ע"כ הוסיף תיבות אלו בי, נא, אל, כפרעה, שיחדיו עולים בראשי תיבות זה הפסוק - במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך והבן (הובא בבעש"ט על התורה בפרשתן הערה ו).
לג. איתא בספר חסידים (סי' תרנה) מעשה בבן אחד שכיבד את אביו ביותר, אמר לו האב אתה מכבדני בחיי תכבדני במותי, אני מצוך שתלין כעסך לילה אחד ועצור רוחך שלא תדבר. לאחר פטירת אביו הלך לו למדינת הים והניח אשתו מעוברת והוא לא ידע, ועיכב בדרך ימים ושנים. וכשחזר בעיר בא בלילה ועלה לחדר שאשתו הייתה שם שוכבת, ושמע קולו של בחור וכו'. שלף חרבו ורצה להרוג את שניהם. וזכר מצות אביו והשיבה לתערה. שמע שאמרה לאותו בחור שאצלה, כבר יש שנים רבות שהלך אביך מאצלי, אילו היה יודע שנולד לו בן כבר הגיע להשיא לך אשה. כששמע זה הדבר אמר, פתחי לי וכו', ברוך ה' שעצר כעסי וברוך אבי שציוני לעצור כעסי לילה אחת שלא הרגתי אותך ואת בני. ושמחו שמחה גדולה ועשו משתה לכל העם הנמצאים ושמחו הרבה מאוד.
לד. משל למה הדבר דומה לחולה שנסתלק מהעולם אחר מחלה נוראה, והנה ה'אבלים' ישבו ודנו אימתי היה היום הקשה ביותר מכל ימי החולי, זה אומר כה וזה כה, עד שבא הרופא ואמר להם, 'לא כדברי זה ולא כדברי

באר הפרשה - פרשת ויגש

ושנה נתחדש החורבן, וזהו בכל שנה בהגיע יום עשרה בטבת, שאז התחיל למעלה משפט החורבן, כמו כן בכל דור ודור, יושבין בית דין של מעלה ונוזרין החורבן של כל שנה ושנה, והנה בעוד ענין מצינו שמתענים אפילו בשבת, והוא 'בתענית חלום', והטעם, דאף שעל דבר שנוגע רק לענין ה'עבר' אין להתענות בשבת קודש, מכל מקום 'תענית חלום' הריהו נוגע לענין 'עתיד' - להמתיק החלום שלא יזיקנו, שפיר יש להתענות עליו אף בשבת, כי עונג' הוא לו שמתענה לבטל את הצרה העתידה לבוא עליו. ולכן, ב'תשעה באב' שה'תענית' באה כאבל על ה'עבר', אכן אין הזמן גרמא - בשבת קודש להתענות, מה שאין כן ב'עשרה בטבת', שנוגע הדבר ל'עתיד' שהרי בזה השעה הניס בבי"ד של מעלה האם לבנות הבית בשנה זו אם לאו - מותר ונצרך להתענות אף בעצם יום השבת, דברים הללו יש להם לעוררנו - בכל מעשה ופעולה בזה היום, שנדע שעתה הוא העת להטות את הכף על כל העם, ועל השכינה הקדושה החפצה לשוב למקומה.

יהא רעווא מן קדם אבוהון דבשמיא, שיזכנו לאמונה טהורה ולכל השפע הרב הבא ממנה, ובקרוב ממש נזכה שצום העשירי יהפך לנו לששון ולשמחה בירושלים הבנויה אבי"ר.

אלוקינו, וכתב הרה"ק ה'חתם סופר' (תורת משה דברים עמו' קפו; דרשות, ח' טבת תקפ"א), כי הנה ה'אבודרהם' (הובא בבית יוסף סי' תק"ג) דרש מהכתוב (יהוקאל כד ב) 'בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם בעצם היום הזה' שאם היה אפשר שיצא עשרה בטבת בשבת היו מתענים אפילו ביום השבת קודש, וכמו ביום הכיפורים שאף בו נאמר (ויקרא כג כט) 'בעצם היום הזה'. והעניין צריך ביאור, מה טעם שעשרה בטבת חמור יותר משאר תעניות שאינם דוחים את השבת, והרי אפילו ב'תשעה באב' - היום שחרבה עירנו ושמם בית אלוקינו בפועל, אין מתענים אם הוא חל ביום השבת קודש.

ומבאר ה'חתם סופר', שבאותו יום שבו החל מלך בבל לצור על ירושלים של מטה, באותו היום התכנסו מקודם לכן אף בבית דין של מעלה לדון בחורבן המקדש וגלות ישראל, הללו מיימינים והללו משמאילים, ואכן נגמר דין בית המקדש לכליון ושריפה, וזהו חומרת יום זה, כי נחשב כמו שביום זה נחרב כבר הבית שהרי כבר 'נגמר דינו'.

והנה 'כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו' (ירושלמי יומא ה.), נמצא שבכל שנה

זה, אלא הרגע הקשה ביותר היה ב'תחילת קינון המחלה' בגופו של החולה, כשהוא עצמו עדיין לא הרגיש מאומה, וכבר אז כילתה המחלה כל חלקה טובה אשר היה בגופו, כמו כן, הדברים אמורים לגבי 'מחלת היצר הרע' שתופס את האדם בחכתו ומתחיל לרחקו מ'דרך התורה והמצוה' מעט מעט, באופן שהאדם עצמו אינו מרגיש בזה כלל, עד שבפתע פתאום ימצא האדם את עצמו 'רחוק רחוק' מה' ותורתו, על כן יזהר וישמר מ'מלך זקן וכסיל' זה, לבל יהא מאוחר מידי'. (אף שאין דרכי תשובה ננעלות לעולם, מכל יקשה הדבר שבעתים אחר שנשטרש בחטא).

ועוד, כל אדם באשר הוא יעשה ביום זה 'חשבון הנפש' על ה'אתחלתא דפורענותא' שלו עצמו, דהרי זה וודאי שביום הכנסו לעול תורה ומצוות היו כל רצונותיו ושאיותיו להעמיד הנהגתו כצדיק וקדוש, אלא שבאיזה מקום היה לו 'אתחלתא דפורענותא', ומשם... על כן יתבונן בזה העת היאך להעמיד 'גדרים וסייגים', לחדש ימיו כקדם. ואילו זה שאינו מבין וחושב שכל צרתו הוא מ'אתחלתא דפורענותא', הרי הוא דומה לאותו אחד שחזר מדרך ארוכה, ובהיכנסו לביתו ראה שמטעם הממשל סגרו (ניתקו) לו את המים מביתו, ומעתה אין לו מים לשתות או לרחוץ, ובצער הרב החל לנהוג אבל בכל שנה באותו היום בו חזר מדרכו וראה את ה'ניתוק', ופשיטא ששטות גדולה היא הנהגה כזאת, שהרי באותו 'יום שמועה' לא אירע ולא כלום, אלא כבר לפני ימים אחדים בהיותו על אם הדרך...